

רייך דניאל ("ציצ'ר")

בן יחיד לקרל והלנה. נולד ב"ב בתמוז תרפ"ט (20.7.1929) בלבוב, פולין. בהיותו בן 3 חדשים עלו הוריו לארץ והתישבו בירושלים. משחר ילדותו ספג אורה של אהבה למדע ולאמנות מאביו אישהמדע ואמו המורה לאמנות וציור. למד בבית-ספר קליין, בבית-החינוך לילדי העובדים, בבית-הספר התיכוני בבית-הכרם וסיים את לימודיו בהצטיינות. היה חבר בתנועת "הצופים". אחרי סיימו את הגימנסיה

שירת שנה ורבע בפלמ"ח בפוריה ובדגניה ומשסיים שירות זה החל ללמוד באוניברסיטה במחלקה למדעי-הטבע. מוריו הוקירו כשרונותיו בחימיה, פיסיקה ומתימטיקה ובהיותו בשנת-הלימודים השלישית היתה דרכו העתידה בשדה המדע והמחקר ברורה לפניו ומובטחת. ניגן על פסנתר מילדותו. מיד עם הכרזת או"ם ב-29.11.1947 העמיד את עצמו לרשות ה"הגנה" בגיוס מלא והשתתף בכל קרבות ירושלים ובשמירה על מבואותיה. בשעות המעטות שנותרו לו למנוחה היה בא הביתה וקורא בספרי-המדע שלו או מנגן על פסנתר וכך הפיג את העייפות הרבה מהפעולות הצבאיות, שאמנם מילא אותן בכל הכרתו ואחריותו, אך לא היו לרוחו ולטבעו השקט.

כחימאי מצטיין נקבע ליחידה של תיל-מדע ותעשי, אולם לפני העברתו לשם נשלח עם ל"ה הנובחרים להגשת עזרה לגוש עציון הנצור ועמיהם נפל בהרי חברון בה' בשבט תש"ח (16.1.1948). הם הועברו לקבר-אחים בכפר-עציון ומשם, כעבור שנה ומחצה, עם שאר חללי הגוש, להר-הרצל בירושלים ביום כ"ה במרחשון תש"י (17.11.1949).

דניאל

אביו איש מדע, אמו ציירת ומורה לאמנות, שניהם תופסים את החיים לעומק, מבחינים בין טפל לעיקר, נוטלים תוכו של הפרי וזורקים קליפתו. וכך גדל הילד באוירה של טוהר ואמת, מדע ואמנות. מצד אחד חונן ברגש דק, היטיב לראות את היופי ולהכירו, ומצד שני חתר ליסודם של הדברים והצטיין בדיקנות מדעית. וערכים אלה התמזגו בו להרמוניה מופלאה.

למד בבית-הספר קאלין, בבית-החינוך, ובבית-הספר-התיכון שבבית-הכרם. נודע למוריו בכשרונותיו, בבהירות מחשבתו ובאהבתו לטבע. פעמיים 'הקפיר' צוהר מוריו לכיתות גבוהות יותר, אף כי הוריו חששו שמא עלולות העלאות אלו לפגום באופייו. אולם אופייו לא נפגם, ענווה ושקט רוגע היו מסגולות נפשו עד ימיו האחרונים.

בהיותו בן עשר ביקר עם הוריו באיטליה, באַלפִים ובדולומיטים, והביקור השאיר רישומים עמוקים בנפשו לכל ימי חייו.

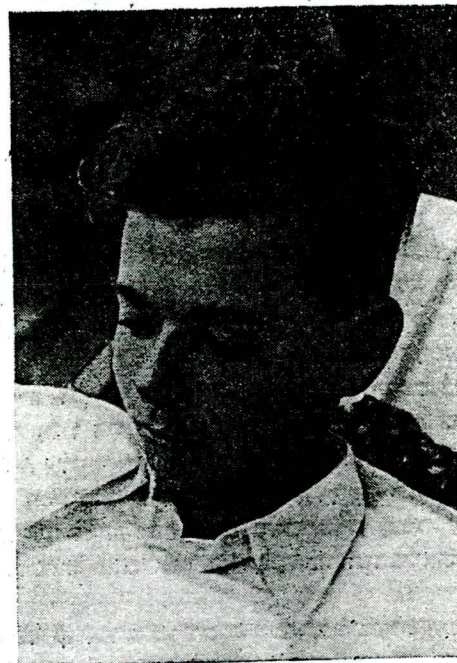
אחרי בחינת-הבגרות, שעמד בה בהצטיינות, בהיותו בן שבע-עשרה, הלך עם חבריו הצופים להכשרה מגוייסת. ניתן להם לבחור בכנרת או בפוריה (קבוצת 'אלומות'), והוא היה בין אלה שתמכו בהליכה ל'אלומות', הואיל וקבוצה זו זקוקה יותר מכנרת העשירה ומבוססת לעזרת כוחות צעירים.

אחרי שירות של שנה ורבע ואחרי קדחת שהתישה את כוחו שוחרר לשם לימודים באוניברסיטה. פה הגיעו כשרונותיו לביטויים המלא, והוא הפליא את מוריו בידיעותיו. במתימטיקה הגבוהה, בכימיה, פיסיקה; גילה גם התעניינות עמוקה במקצועו של אביו: זואולוגיה. נוספה לכך אהבה עמוקה למוסיקה, שהיתה נחלתו מגיל אחת-עשרה. כל שעות-הפנאי, אף בין שירות לשירות, הקדיש לשתיים אלו: למדע ולמוסיקה. גם ערב צאתו למסע הגורלי, בעת ביקורו בבית האהוב עליו מכל, קרא להנאתו בספר הפיסיקה וניגן על פסנתר, על-אף עייפותו הקשה.

הליכתו למילוי תפקידו היתה תמיד כה מובנת מאליה, כה טבעית וברורה, — כמו חייו עצמם, אשר שבילם הלך ורחב אל השלימות, והנה נגדעו בליל-אימים אחד.

א. פ.

חדל מפעום לבו הנדיב של דניאל שלנו. לבו המלא אהבה וסליחה לכל בריה. נאלמה דום גם תיבת-הקסמים שלו — הפסנתר — שאצרה שלל צלילים, ביטוי מלא לנשמתו. כבה זהרן של עיניו הזורחות ולא תבטנה עוד במבט נפלא של שלווה, הבנה וסלחנות וכבוד. כי אכן רגשות של כבוד הרדי והבנה הדדית ליוו תמיד את חייו עם הבן, למן הרגע המבורך בו ראינהו חי בעולם ועד הפרידה

דניאל (צ'יצ'ו) רייך

נולד ביום י"ב תמוז תרפ"ז (12 ביולי 1927) בלבוב. בעודו תינוק עלתה משפחתו ארצה והשתקעה בירושלים. בן יחיד להוריו. למד בבית-הספר קאלין, בבית-החינוך לילדי עובדים ובבית-הספר-התיכון וסיים את לימודיו בהצטיינות. לאחר שנת שירות בפלמ"ח נכנס לאוניברסיטה בפאקולטה למדעי הטבע. מוריו הוקירו את כשרונותיו בכימיה, פיסיקה ומתימטיקה. מילדותו ניגן. בשעות הפנאי היה יושב אל הפסנתר ושוקע בעולם הצליליים הגשג. לא שש אלי קרב, אך מילא את חובתו בלב שלם ובהכרה מלאה. השתתף למן היום הראשון במערכות ההגנה על ירושלים, עד שנפל עם חבריו בהרי חברון.

האחרונה. ואולי בשל אותה ההבנה ההדדית לא היו לנו מעולם קשיים כל-שהם בחיבוקו, צער כל-שהוא בגידולו. הוא היה מתת אלהים ופרח חיינו במשך כל עשרים ומחצית שנות חייו.

תכניות כה נפלאות הגה לעתיד: לעבודה, למדע, ליופי. אולם מהמעבדה הכימית הלך ישר למילוי חובתו הראשונה — להגנה. ומאותו היום שבו הוכרו על המדינה עמד על משמרתו, עד שהביא את קרבנו האחרון.

לא איש-מלחמות היה, אף במשחקי הילדות המוקדמים סלדה נפשו תמיד מכל ברוטאליות, מעולם לא הרים קולו או ידו על איש. ומה טראגי הוא הגורל, כי אדם זה, השלו עד עומק-נשמתו, הוצרך להלחם ולעמוד על נפשו בנשק רצחני ולמות מות-אימים כזה.

גורלו האישי הוא סמל ודמות לעול העמוק ביותר.

ידידי ביתנו קראו לא אחת לשלישיה שלנו 'המשפחה הקדושה'. בחיך קיבלנו כינוי זה ולא העלינו על הדעת כי אכן יתקיים הדמיון. מכל הגדת הברית-החדשה תמיד נגעו עד עומק לבי יסורי האם, אך לא שיערתי כי גורלי עתיד להיות גורלה.

בלבי תפילה — מי יתן והקרבת של חיים צעירים אלה, של לב אציל זה, ושל גורלנו השבור לעד, לא יהיה קרבן-שוא.

אמו

שתי פגישות

[א]

לפני לכתנו לשם סופר לי: קן נפלא. בחדר צמחים מטפסים, אקוואריונים עם דגים חמודים, צפרים ממלאות את החלל שירה ופטפוט, צבעים וגינוני שובבות. ובנם, 'צ'יצ'ו', יחיד להוריו, אך בינו לבינם חבירות נפלאה. הוא נער טוב, שקט וצנוע. בעודו ילד חמדה נפשו באוירונים ובדאונים, היה בונם ומטיסם, אך קודם היה עושה את חישובי בנייתם, בידיעה ואהבה. עתה הוא לומד באוני-ברסיטה, בשקט, בעמקות, בידיעה ובאהבה. איננו מהלהוטים אחר חברה, עולמו שלם ומלא אושר בתוך ביתו. שם הוא צומח בחשאי, לומד ומנגן, הוא מרבה לנגן ואוהב ביותר את המוסיקה.

עודנו מדברים, נכנסנו... חשנו בחמימות האושר שזרחה מפניהם של בני-הבית. אך הילת האושר השלם, הרגשנו מיד, היתה לראשו של דני. הוא עמד בפינה, חיך בביישנות שלווה, שעה שתמהנו לתעלולי הצפרים. והיתה בעמידתו זו בפינת החדר כל-כך הרבה בטחת-אושר ועיניו הביעו כל-כך הרבה אמון! וחיך מיוחד היה לו: חיך של תבונת-סליחה, שהיתה בו גם ביישנות מסותרת, יותר מכול: תום, עולמות של תום.

[ב]

בכניסה היה מחסום — שני עצי אורן גדועים, מכוסים גגוהות טל, רעננים עדיין, זה עתה נגדעו. חלפנו לידם, יצאנו מצל העצים לככר גלויה וטבענו בים של אור חמים. מולנו בא דני, לבדו. שאר חבריו הלכו בחבורה, מתלוצצים, צועקים קמעה כדרך חבורה מעין זו. לא הרגשנו בהולכים, אך שעה שראינו את דני הולך וחיך מאיר על פניו נעצרנו, ונפגשו המבטים. דני שאל: מה מעשיך כאן? וכך מלים ספורות, קטעי שאלות, תשובה-לא-תשובה ועל הכל משוך חוט של הומור דק, החיך השקט והרך והטוב: כך, הולכים... והלך. צעד חרישי, עינים פקוחות, ירוקות, זוהרות בזוהר ילדות ושלווה, המהול עתה בתבונת נסיון, שמוג לתוכן מידה של עצב והוריד עליהן מסך של שתיקה. משהלך, השפיל קמעה ראשו, צעד בכבודת-מה. ועל גבו מעיק משא לא-נראה. א. ק.

בהכשרה מגוייסת

הוא לא התבלט על פני הנוף החברותי של קבוצת הכשרתנו, כי לא היה בין הפעילים ביותר, אף כי היה מעורה בחיי החברה, שיתף עצמו בכל פעולותיה, והיה חביב על כולם, הן חברי ההכשרה והן חברי המקום, בגלל פקחותו החריפה ונועם הליכותיו. אלה שהתקרבו אליו מצאו בו ידיד נאמן ואהבהו אהבת-רעים רבה.

צ'יצ'ו לא הירבה להשמיע את קולו בשיחות וביכוחים, אולם תמיד היתה לו דעה ברורה ועצמאית, ואף גילה אותה בנחת בעת הצורך. הוא נחשב עם ה'פליגמאטיים', באשר היה מתון ואולי אטי במקצת. אולם תמיד היה נכון להשתתף בטיול, בשירה בציבור או ב'קומזיץ'. נדמה לי, שמעולם לא התרגז או התקעס, ואף את המהתלות שהושמעו לעתים על חשבוננו היה מקבל באותה הרוח בה נאמרו — מתוך רעות וטוב-לב.

כולנו הכרנו שיתרונו אינו בכוח כח-אם במוח, ובעניני מדע היה נחשב לאינסטאנציה העליונה והמכרעת בחברתנו. אכן, הגורל חמד לו לצון: דוקא הוא, שהירבה להרצות על היתושים למיניהם ובפרט על מעבירי הקדחת, דוקא הוא חלה קשה בקדחת.

בחורף, בגלל הבוץ, הגשמים, והערבים הארוכים, התרכזו החיים החברתיים בעיקר בחדריי-המגורים (לרוב חמישה דיירים לחדר). חדריי-מגוריו של צ'יצ'ו היה לאו דוקא המסודר ביותר, אולם בלא ספק התרבותי שבכולם. בחדר זה קראו ספרים טובים; שיחקו שח והתווכחו על נושאים רבים ושונים, החל בבעיות התור לשטיפת הרצפה וגמור בתורת היחסיות של איינשטיין; התפלפלו

בהתלהבות על שאלות הרוח הצבאית, אמנות הציור המודרנית, אילוף כלבים, מוסיקה קלאסית לעומת ג'אז, עגלונות, חידקים, צופיות, פלמ"ח וחלוציות בכל תחומי החיים; ולבסוף חזרו וקראו עד שעה מאוחרת בלילה. בחוג קטן זה יצא צ'יצ'ו מגדר שתיקתו והיה נואם ארוכות ובהתלהבות. אם-כי היה הצעיר שבחבורה, הקשיבו כולם לדבריו והחשיבו אותם. לעתים קרובות היה כאילו מרפזו של החדר.

נראה שידע או הרגיש, כי לא נוצר לחיי קיבוץ, אף-על-פי-כן השתדל, בכל זמן היותו בהכשרה, לקחת חלק מלא בחיים האלה כמיטב יכולתו. בעבודה הראה רצון והשתדלות כנה, גם כשלא מצא בה סיפוק. צ'יצ'ו רצה להיות טראקטור ריסט, אולם מסיבות שונות לא יצאו רוב תכניותינו 'המשקיות' לפועל, ואף הוא לא השיג את מבוקשו. הוא עבד בענפים שונים של המשק ואף בשירותים (שמירה, מטבח). עבד מתוך הכרה ולא חס על כוחותיו, שלא היו מרובים ביותר. אף כאן לא היה מאבד אף פעם את השקט הפנימי ואת מצב-רוחו הטוב, ולא היה נתפס לעצבנות הכרוכה בעבודות מסויימות. חוש ההומור הדק עמד לו תמיד בחיי העבודה כמו בחיי החברה.

אופייני במיוחד היה יחסו של צ'יצ'ו אל החטיבה, הפלמ"ח. כולנו התגייסנו אז יותר מתוך הכרה מוסרית וציות לצו המוסדות ולצרכי הזמן מאשר מתוך נטיה לצבאיות. במושג 'ההכשרה המגוייסת' שמנו את הדגש ב'הכשרה', צ'יצ'ו היה תמיד בין הנאמנים ביותר לקו זה. אם-כי דגל במשמעת מלאה לגבי כל עניני החטיבה והאימונים, התנגד במרץ ובעקשנות לכל נסיון לשוות לאורח חיינו צביון צבאי.

באימונים ראיתו תמיד מקרוב. יחד גרנו באוהל-כלבים קטן באלונים, ורצנו על פני אבנים וקוצים דרך שלבי 'אימון הפרט'. זה אחר זה, הלכנו במסע מירושלים למצדה ולסדום, ואכלנו סארדינים, חול, וסולת בלי סוכר. יחד ניסינו ללמוד את השימוש בסכין בחורשת הזיתים בביתניה. צ'יצ'ו השתדל תמיד ללמוד ולהתאמן; כוחותיו הגופניים לא היו מספיקים, אך בכוח רצונו התזיק מעמד. מתוך הכרה עמוקה השתדל בכל כוחותיו להיות חייל טוב ומאומן; ובאותה מידה נזהר מכל שמץ של רוח מיליטאריסטית, ושנא בכל לבו את הצבאיות והמלחמה. לא במקרה היה מנצל כל הפסקה קטנה בימי האימונים בכדי לקרוא איזה ספרון, שהיה נושא עמו בכיס. תמיד חשש פן 'יתנוון', אם לא יוכל לעסוק, בגלל עיפותו הגופנית, בעבודה רוחנית; ולכן עזב אותנו אחרי שנה והלך בדרך הלימודים באוניברסיטה. הוא ידע שלא רק לאשרו האישי כי אם גם לעמו ולארצו יועיל יותר בדרך זו.

נחום

סטודנט וחייל

הכרתי את צ'יצ'ו כסטודנט וכחייל.

כסטודנט היה מהטובים שבנו — בעל ידיעות מקיפות והגיון בריא. אף כי עלה בידיעותיו על רבים מאתנו לא התגאה בכך — אלא השתדל להסביר ולעזור לחברים שפיגרו אחריו. כמעט שלא היה רושם הרצאות, היה קולטן תוך כדי שמיעה, בעוד שכולנו היינו מתעמקים להבין את פירוש הדברים. תפיסתו המהירה וזכרונו הטוב עמדו לו בכך. בזמן האחרון הייתי עובד אתו ביחד, ומעולם לא ראיתו רוגז; תמיד היתה בת-צחוק מרחפת על שפתיו. שקט היה ושקוע בעבודה.

ספורטאי לא היה, אולם היה מיטיב לשחות, ורגיל היה לומר, שאין כוחו אלא במים. עם זאת הקדיש מנעוריו חלק ניכר של זמנו לאימונים צבאיים, ואף התגייס לחטיבה לשנת שירות. לפעמים היה מסיח על ימים אלה של ההכשרה המגוייסת. החיים הצבאיים לא היו לפי רוחו, אך ידע את חובתו, ומילא בנאמנות את המוטל עליו.

זוכר אני יום מימי פסח כשחנינו בעין-גדי והנה הופיעה הפלוגה השניה, אחרי שתעתה במדבר, ובתוכה צ'יצ'ו מזיע ועמוס לעייפה ציוד מחלקתי. רצוץ ישב לידי בקרבת המעיץ, ולא התאונן, כחבריו, על שהעמיסו עליו משא רב. וכשפרצו המהומות בירושלים ורץ הגיע אל המעבדות והזעיק את הטובים שבנו לרדת למרכז המסחרי — היה אף הוא בין ההולכים.

נפרדנו, הוא ליחידתו ואני בשלי. לפרקים הייתי פוגשו ברחוב הולך לאטו. בחיך היה מספר על משמרות, אימונים ועל הוי הבסיס. אף הייתי נוסע אליו, כשהיתה לי אפשרות. הייתי מוצא אותו מעיץ בספר; לא היה מתבטל כרוב הבחורים.

פעם סח לי: השתפתי בפעולה בעין-כרם. אחר הוסיף וסיפר כי בעת סיור בסביבות עין-כרם באה פתאום לקראתם כיתה אויבת, חמשה מהם ירו בבת-אחת בגשש הערבי, והלה נפל בו במקום. אכן כמעט ש'דפקו' אותנו; כי הכיתה שמאחורי הגשש תפסה עמדות, ועמדה לאגף אותנו — הוסיף. לימים נודע לי, כי היתה זאת פעולה מסוכנת מאוד וכי רק בנס ניצל.

אכן צ'יצ'ו שאף לעזור לעמו בדרך אחרת — בדרך המדע, אף עמד לצאת לקורס מתאים; ימים מעטים לפני מותו אושרה מועמדותו והוא שמח על כך. שלושה ימים לפני נפלו ראיתו מתהלך ברחוב. נתלית אליו, סיפר כי קיבל חופש. עודנו מדברים, והנה עבר אחד ממדריכינו באוניברסיטה, התעכב, טפח לצ'יצ'ו על כתפו ואמר כי שמע עליו טובות, וכי הוא נועד לגדולות, הוא אושר לקורס ואחרי זה יחא מועמד לתפקיד אחראי.